

ההיסטוריה של התרגום

מבין תחומי המחקר שהעסיקו גאונים ומלומדים זה למעלה משלוש מאות שנה, אין אחד שפותח בשקדנות ובהצלחה רבה יותר מתחום אמנות-התרגום; אשר באמצעותה ניתן לסלק, במידת מה, את המכשולים העומדים בדרכו של המדע, ולצמצם את אי-הנוחות הנובעת מריבוי הלשונות.

הקדמונים הורישו לנו דגמים לכל צורות הכתיבה, וכל הדורות שאחריהם עמלו על חיקוין; אך ייתכן שהאדם המודרני יכול לתבוע, ובצדק, בעלות על התרגום. בראשית ימיו של העולם ההוראה נעשתה על פי רוב בעל פה – והלימוד התבסס על העברת המסורת – ואת מה שלא היה כתוב לא ניתן היה לתרגם. כשהכתב האלפביתי הפך את הפצת הרעיונות ומסירת האירועים לקלות ולוודאיות יותר, הספרות לא שגשגה ביותר מארץ אחת במקביל, ולארצות מרוחקות היו קשרי מסחר מעטים אלו עם אלו; והמעטים שסקרנותם הובילה אותם לארצות אחרות בחיפושם אחר שיפור, מסרו בדרכם את אשר רכשו – אולי מתוך רצון להיחשב לממציאי אותו הדבר שלמדו מאחרים.

היוונים הגיעו למצרים בתקופה מסוימת, אבל לא תרגמו ספרים מהשפה המצרית; וכשהמקדונים הפילו את האימפריה הפרסית, באותן הארצות שנכבשו והפכו לנתינות יוון למדו רק ספרות יוונית. הספרים של העמים הכבושים, אם היו להם כאלה, נעלמו באפלה; יוון ראתה בעצמה האדון, ואולי גם אַם, של כל האומנויות, וסברה כי שפתה הכילה את כל מה שאמור היה להיות ידוע (להוציא את כתבי הקודש של המקרא). כמו כן, לא ידוע לי על אימוץ דבר-מה מלשון זרה אל הספרייה של אלכסנדריה.

הרומאים הכריזו על עצמם כתלמידי היוונים, אך נראה שלא ציפו, למה שהתרחש מאז, שבורותם של הדורות שאחריהם תגרום להם להעדיף אותם

על פני מוריהם. כל אדם ברומא ששאף לשבח את הספרות ראה בלימוד היוונית הכרח ולא היה לו צורך בריבוי גרסאות כאשר ביכולתו לחקור את המקור. התרגום, לעומת זאת, לא נזנח לגמרי. אנשים לא יכולים היו להבין שירים דרמטיים שכתובים בשפה שאינה שלהם, והרומאים השתעשעו לעתים מהטרגדיות של אוריפידס ומהקומדיות של מנאנדרוס. נעשו לעתים ניסיונות לתרגם גם יצירות אחרות; באחד מכתבי הפרשנות העתיקים ישנו אזכור של איליאדה לטינית; וגרסתו של קיקרו לשירו של אראטוס לא אבדה לנו לגמרי; אולם עושה רושם שלא היה איש שעלה לגדולה בזכות פירושו ליצירתו של אחר, וייתכן שהיה זה רווח יותר לתרגם למען התרגול או לשם הבידור, מאשר למען התהילה.

הערבים היו האומה הראשונה שחשה בלהט התרגום: כשהכניעו את הפרובינציות המזרחיות של האימפריה היוונית, הם ראו בשבוייהם מי שחכמים יותר מהם עצמם, ומיהרו לספק את רצונותיהם באמצעות הידע שרכשו. הם גילו שרבים עשויים להחכים מעמלם של מעטים, ושניתן – כשבדיהם ידע מדורות קודמים, הכתוב בלשונם – לבצע שיפורים במהרה. לפיכך, הם מיהרו להניח ידיהם על הרפואה והפילוסופיה, והפכו את מחבריהם הראשיים לערביים. לא ידוע אם שלחו ידם בשירה; התלהבותם הספרותית הייתה עזה, אך הייתה גם קצרת ימים, וסביר להניח שפגה לפני שהספיקו להוסיף את האומנויות האלגנטיות לאלה הנחוצות.

חקר הספרות העתיקה באירופה נקטע כתוצאה מהתפרצות האומות הצפוניות, שחתרו תחת האימפריה הרומית, והקימו ממלכות חדשות ולהן שפות חדשות. אין זה מפתיע כלל שבלבול שכזה יעכב את תשומת הלב הספרותית; לאלה שאיבדו, ולאלה שזכו, בריבונות, היו קשיים מידיים שניצבו בדרכם, ועוללות מידיים שיש לתקן, וכמעט שלא היה להם פנאי – בעיצומם של אלימות המלחמה, פחד המנוסה, מצוקת ההגירה בכפייה, או תהפוכות הכיבוש המתמשך – לחקירות אחר אמת ספקולטיבית, להנאה משעשועי ההרפתקאות של הדמיון, להיכרות עם ההיסטוריה של זמנים עברו, או לחקר אירועי חייהם של אחרים. אולם כאוס הריבונות הזה התפוגג לאיטו לכדי סדר – וברגע שהלמידה שגשגה בשנית לאורה של שלווה השלום. ברגע שהיה ביטחון בחיים וברכוש, החל החיפוש אחר

נוחות והנאה והלימוד נתפש כגמול המספק והנעלה ביותר של השכל, והתרגום הפך לאחד מהאמצעים שבאמצעותם הוא הונחל. לבסוף, כתוצאה מגורמים רבים, העולם האירופאי התעורר מתרדמתו; אותן האמנויות שנחקרו באופן מעורפל בחשכת המנזרים במשך זמן כה רב הפכו לחביבות על המין האנושי בכלל; כל עם התחרה עם שכנו על פרס הלימוד; החיקוי התפשט מדרום לצפון כמגפה, והסקרנות והתרגום מצאו את דרכם לבריטניה.

1759

(מאנגלית: ענת שפירא)